

va ell al nostre barquer la frase «del frau d'Alfara eixia el vent», car per aquell pregon i escarpat passadís muntanyenc sol baixar acanalat el que ens botia les veles. De nou anotava jo *aufára* el 1927 a muntanyencs dels Ports, i el 1934 tot pujant des de Tortosa. ⁵

DOC. ANT. No n'he trobat de medieval, i no és estrany, perquè llavors devia ser un poblat, sens dubte ja existent, però poc important, o eclipsat per *Carles*; Morera, *GGC* 736-7, ens informa que el vell castell i poble de *Carles* fou abandonat en el S. xv, pels estralls que hi feia una epidèmia, i que és quan els habitants es traslladaren a Alfara i hi formaren la població supervivent; la primera menció ens la dóna una cita extractada per Vergés Paulí, de 1593: «los vassalls de la ciutat [de Tortosa], que són los de *Carles* y *Alfara* ---» (*Espurnes d. l. Llar* v, 93); res més he trobat en la documentació abundosa publicada d'aqueix massís muntanyós, incoent-hi el gros terme d'aquest poble, que arriba fins al de Vall-de-roures i prop del trifini, amb aquest i els límits del Regne de València; en les cites que tinc de *Carles*, unes quantes dels Ss. XIII-XV (més segures que la notació de 1593, i en l'arcaica forma *Castiles*) no hi vaig veure el nom d'Alfara.

ETIM., que val per al nom de tots els llocs precedents: àrab *al-hàra* «le village, quartier, rue» Dozy (*Suppl.* I, 334b; Steiger, *Contr.* 251), *hàra* «rue» Boqtor, «village» en el Beqrí;² és també el que hem d'entendre que volia dir *RMa* a través de la forma un poc contradictòria en què ens arriben les seves dades amb traducció «vicus, parrochia» (pp. 83a2f., 511.7). Els arabistes l'atribueixen a l'arrel *h̄yr* d'acc. poc concretables, no sols 'estranyar-se, acumular-se', i fins heterogènies, potser per confusió parcial amb una altra arrel, com *hrr*, de sentits més topogràfics, com ho suggeriria la variant *hàra* que *RMa* posa junt amb *hàra*.³ ³⁵

¹ Sens dubte un cas del «superlatiu islàmic», format amb *-El-Lab* 'la Divinitat'; sign.: 'la insigne barriada'. *L'Afarella* es repeteix com a nom d'una pda. de Finestrat (xxv, 140.15); i la *GGRV*, Val., II, 123, posa *Alfarrella* com a pda. d'Alzira, mentre que jo tinc nota d'*Alfaraella* en la meua enq. d'Algemesí (una de les dues formes potser és err. per l'altra o totes dues ho són per *Alfarella*).—² En el vol. I, 30-31, hem donat com a etimologia de les alqueries *Alcaufar* de Menorca, un compost *ʿirq al-hàra* 'la preciositat del barri', potser per catalanització de *-fare*, pron. morisca de *-fara*. És evidentment dolenta l'etimologia *al-fahbàra* 'polleria' que Asín atribueix a *Alfara*, amb soberg menyspreu de tota norma fonètica.—³ En un doc. d'Osca a. 1287 es consigna un «termen que es dito *Haratalcomeç*» (Nav. Tomás, *Doc. Ling.* 58.9). Analitzem *Hàrat al-Qúmas* 'el barri del comte'. Era, doncs, usual també en l'àrab d'Aragó; i s'explica que s'hi vagi formar aquest nom combinat perquè també l'àrab Aben Alcutia, conixeror de les coses d'Espanya, sabem per Dozy (*Suppl.* II, 405a) que usa *qumās* com a terme (hispanic, sens dubte) amb el sentit de 'comte' (LL. COMES) i fins en formà un derivat abstracte, *qumāsa* «la dignitat de comte».—Degué haver-hi altres alque-

ries de nom compost, en formació anàloga, a la part central del regne moro de València. En el *Rept.* se citen juntes, de la Vall d'Uixó, *Haraturlé* i *Horlel*; la segona amb variant *Orleyl* en un altre passatge (p. 466). Sembla clar que el nom de la segona figura en el de la primera, combinat amb el repetit *hàrat*, en forma paral·lela al precedent *hàrat al-qumās*: doncs, *hàrat (h)urlel*; podríem entendre *hàratu l-läjl* (format amb *läjl* 'nit'); o sigui 'caseriu d'una nit', 'cases per pernoctar'. Només caldrà admetre que aquí el 'ta marbuta' del femení en estat constructe, es pronunciació amb la *-u* final mantinguda, segons la morfologia sàvia de l'àrab corànic. Ben poc sorprenent això, puix que sabem que els noms dels llocs del *Rept.* eren escrits al dictat d'alfaquins, moros lletrats, fidels al llenguatge solemne de les mesquites i de l'administració estatal del soldà valencià. En el nom de l'alqueria bessona, s'ometria el terme genèric *hàrat* i quedaria la resta, *-orlel*, tota sola; el diftong final *-äjl*, reduït adés a *-lel*, adés a *-leyl*, adés a *-lé*.—I en una altra alqueria encara, veuria jo aquesta combinació, amb el mateix *-ul-* de l'estil corànic, i reduït uniformement al segon membre: *Uléxquer*, *Ulexcher*, *Ulexque*, en tres variants, alqueria de la Vall d'Albaida, que consta en quatre passatges del *Rept.* (344, 459, 460, 470): *hàratu l-ʿäskär* 'el caseriu de l'exèrcit, del campament militar': la *x* en lloc de la *s* de *ʿäskär* es ressent de la pronúncia morisca que igualava *s* i *š*. [És clar que també es podria suposar que el mot sobreentès aquí fos 'alqueria': (*qariʿa*)^u *l-ʿäskär* 'alqueria del campament'.] En el cens de 1609 figura com *Alazquer* (posseït per D. del Infantado) amb 115 moriscos (Reglã, *An. Univ. Val.* 1964, p. 110).

ALFARB

Poble de la Ribera Central del Xúquer, vall dels Alcalans.

PRON. MOD. *alfárp* Carlet, Catadau, Alcúdia, i gentilici *alfarbins* 1935; *alfárp* Llombai, Catadau, Picassent, i en el poble mateix: visitats 1962.

DOC. ANT. Els llocs i castells de Carlet, *Alharp* i Alcúdia amb llurs alqueries etc., figuren en un doc. de 1275 (MtzFdo., *Doc. Val. ACA* I, 1877). LzVargas c. 1774, biblgr., II, 44; se n'havia usat una forma acastellanada *Alfarbe* en el S. XVIII, després desusada (Mateu Ll., *País Val.* 86). SSiv. 57 en dóna cites de 1353ss. afegint que el 1574 hi havia 60 cases de moriscos; i, havent quedat desspoblada quan els expulsaren, es repoblà el 1614.

ETIM. àr. *al-ḥarbā* 'el casalot, ruïnes', «ruïne, masure» (Dozy, *Suppl.* I, 356), de l'arrel *ḥrb* 'destruir', «destruere» *RMa*, *ḥirba* «casales» (p. 73), *ḥurba* «dolosus» (283); *PAIC* «*ruyndad: hórba, horáb*» (383b8). Com que enlloc no consta una forma masculina *ḥarb* (invenció d'Asín), és clar que es tracta de *ḥarbā*, la pron. normal dels moriscos valencians, i que els nostres repobladors catalanitzaren la pron. *Alḥárbe* en *Alfarb*.